

vyskytuje v žánrových, tematických aj motívových charakteristikách: „pomerně zajímavá detektivka Jiřího Vostrovského“ (327), „Se zcela maniakální parodií žánru se setkáváme“ (141) či „je mladá policistka Klára sympaticky zemitá“ (385). Podobne i syntetizujúce hodnotenia textov tendujú k metaforickému vyjadrovaniu, ktoré miestami pôsobí v publikácii tohto typu rušivo či dokonca pateticky: „O její knize lze mluvit jako o skrytém skvostu té doby, neboť má neskutečně působivou atmosféru“ (268).

Aj vzhľadom na predchádzajúce konštatovania možno *Dějiny české detektivky*

zaradiť na pomedzie populárnych a vedeckých publikácií. Uvoľnenejší jazykový štýl či absencia invenčných literárnohistorických klasifikácií však neredukujú kvalitu obsahu diela. Celkovo sa Michalovi Jarešovi a Pavlovi Mandysovi podarilo zostaviť unikátnu historicko-kritickú publikáciu, ktorá má potenciál osloviť rozmanité čitateľské vrstvy a v konečnom dôsledku i zvýšiť povedomie o estetickej mnohotvárnosti detektívnej a kriminálnej literatúry.

JAKUB SOUČEK

Prešovská univerzita v Prešove
Slovenská republika

EVA MALITI FRAŇOVÁ: Andrej Belyj / Celistvosť (v) mnohosti [Andrei Bely / The Wholeness of (in) Multiplicity]

Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, Ústav svetovej literatúry SAV, 2018. 239 s.
ISBN 978-80-224-1696-2

Vedecká monografia Evy Maliti Fraňovej *Andrej Belyj/Celistvosť (v) mnohosti* sa venuje životu a dielu významnej osobnosti ruského strieborného veku (koniec 19. – prvé dve dekády 20. storočia), básnikovi, prozaikovi, filozofovi, memoáristovi, teoretikovi symbolizmu, literárnemu vedcovi a vizionárovi, vášnivému experimentátorovi v oblasti literatúry i vo vlastnom živote A. Belému. Súbor textov, rozdelený v knihe do dvoch častí, pokrýva vo väčšej či menšej miere všetky vymenované rozmery tejto nenapodobiteľnej a mnohostrannej osobnosti ruskej literatúry prvej polovice 20. storočia a prináša tak bohaté informácie nielen o autorovi a jeho diele, ale aj o dobe, v ktorej tvoril, ktorá ho inšpirovala a formovala a ktorú do istej miery formoval aj on sám. Je neoceniteľnou zásluhou E. Maliti Fraňovej, že sa pokúsila zasadiť túto ťažko uchopiteľnú, rozporuplnú osobnosť do slovenského kultúrneho prostredia, a to nielen ako literárna vedkyňa, ale aj ako prekladateľka Belého románov *Peterburg* (Hevi, 2001; Petrus, 2003; Európa, 2020) a *Strieborný holub* (Európa, 2018), na preklad veľmi náročných. Vytvorila tým základ pre možnú inšpiratívnu rezonanciu v slovenskej

literatúre, literárnej vede, estetickom i filozofickom myslení.

Prvá časť knihy obsahuje štúdie o Belom ako filozofovi a teoretikovi symbolizmu („Vízia ‚nového človeka‘ v tvorivých výkonnostiach ruskej moderny“), ako básnikovi („K osobitostiam básnickej zbierky *Hviezda A. Belého*“), ako verzőológovi a experimentátorovi („Básnikova poéma o zvuku – ‚Glossolália‘“). Druhá časť knihy je analytická (štúdie o Belého memoárovej tvorbe a špecifikách románov *Peterburg* a *Strieborný holub*) a recepčná (štúdie venované intertextuálnemu dialógu medzi Belého tvorbou a dielami S. H. Vajanského a P. Vilikovského). Tri štúdie sa venujú aj problémom prekladu Belého tvorby do slovenčiny. Je vítané, že dve štúdie o preklade vychádzajú z autorkinej vlastnej prekladateľskej skúsenosti. Takéto príspevky prekladateľov, odhaľujúce ich pracovné postupy, bývajú spravidla nielen čitateľsky príťažlivé, ale tvoria neoddeliteľnú súčasť skúmania procesu prekladu zvnútra a procesu zasadzovania prekladaného diela do nového kultúrneho kontextu. Štúdia „K voprosu o perevode *Peterburga* A. Belogo na slovackij jazyk: Zаметки pere-

vodčicy“ (K otázke prekladu *Peterburgu* A. Belého do slovenčiny: Poznámky prekladateľky) približuje, ako poznanie špecifik Belého umeleckých postupov pomáha prekladateľovi pri hľadaní ich adekvátneho vyjadrenia v preklade do slovenčiny. Škoda, že autorka neuviedla viac príkladov prekladových riešení, čo je možno dané tým, že štúdia je napísaná v ruštine (z tohto dôvodu navyše zostane neprístupná pre čitateľov, ktorí tento jazyk neovládajú). Belého teoretická práca o symbolistickom divadle (178) sa stala východiskom pre autorkine úvahy o preklade v štúdiu „Otázka tvorivej metódy pri preklade prozaických a dramatických diel ruského symbolizmu“, ktorá sa zaoberá spoločnými črtami ruských symbolistických diel rôzneho druhu ako prekladateľského problému. Autorka nachádza analógie medzi prekladom ruskej symbolistickej drámy (dramatickej tvorby F. Sologuba, V. Ivanova a A. Bloka), ku ktorému pristupovala skôr ako k literárnemu dielu (najmä poézii) než ako k predlohe pre divadelnú akciu, a románu A. Belého *Peterburg*. V oboch štúdiách autorka hovorí o nevyhnutnosti tvorivej prekladateľskej metódy pri prekladaní symbolistických textov, kde „prekladateľ analogicky s autorom uplatňuje osobité, neraz domácej tradícii sa vymykajúce postupy, ktoré prekladanie približujú autorskej tvorbe textu“ (174). Tento prístup, vychádzajúci z „analytickej rekonštrukcie originálneho textu a následnej prekladovej textotvorby na základe možnosti a zákonitosti slovenčiny“ (177), autorka stavia do protikladu voči „zvyčajným postupom a normám realistickej prekladateľskej školy“ („privyčn[y]e] prijom[y] i norm[y]e] realističeskoj perevodčeskoj školy; 169), žiaľ, opäť bez príkladov, ktoré by istotne boli prínosné pre prax i teóriu prekladu. Tretia štúdia o preklade „Čas a priestor básne – čas a priestor básnického prekladu“ sa zameriava na Belého verzologické práce (najmä *Symbolizmus, Medený jazdec, Rytmus ako dialektika*) a ich prínos pre oblasť skúmania štruktúry verša, ako aj na recepciu Belého poézie v česko-slovenskom kultúrnom kontexte. Prvá časť štúdie

približuje Belého ako predchodcu a inšpirátora ruskej formálnej školy a matematickej analýzy verša a vyzdvihuje jeho prínos pre výskum rytmickej stránky verša, najmä vzťahu medzi metrom a rytmom. Druhá časť štúdie prináša prehľad Belého básnickej tvorby a vyčerpávajúce informácie o jej prekladovej reflexii v slovenskom i tradične referenčnom českom kultúrnom priestore. Zároveň porovnaním troch prekladov básne „Kentavr“ (Kentaurus) – dvoch slovenských (od J. Kvapila a J. Andričíka) a jedného českého (od J. Kabíčka) – demonštruje aj jej premeny v čase a priestore.

Rozmanitosť a všestrannosť záujmov A. Belého, jeho dychtivosť po poznaní, horúčkovitý štýl vyjadrovania a zároveň zložitost' a hĺbka nastoľovaných a riešených problémov – to všetko prináša pre bádateľa pri interpretácii Belého diela viacero nástrah. Jednou z nich môže byť aj istá intoxikácia spôsobom myslenia dlhodobo skúmaného autora. Práca E. Maliti Fraňovej je nesmierenym prínosom pre slovenské literárnovedné myslenie, tento prínos by však mohol byť oveľa väčší, keby boli texty v nej prehľadnejšie, konkrétnejšie a jasnejšie formulované a keby autorka postupovala v niektorých veciach dôslednejšie. Vo všetkých textoch (kapitolách) knihy sa totiž nachádzajú problematické miesta, často dosť podstatné, ktoré by sa dali zhrnúť do štyroch okruhov.

1. V práci sa vyskytuje pre vedeckú monografiu netypická nedopovedanosť, nepresnosť a na niektorých miestach absencia argumentácie. Napríklad o Belého románe *Peterburg* autorka píše, že bol napísaný „osobitou, vytríbenou metódou“ (39), ktorá je „originálna a otvára brány modernej svetovej prózy 20. storočia“ (39; inak formulované aj na 94), nekonkretizuje však, o akú metódu ide a v čom spočíva jeho originalita. V práci sú bežné tvrdenia typu: „odborníci píšú“ (69), „podľa výkladu odborníkov“ (94), „literárna veda upozorňuje“ (95) bez konkretizovania a odkazu na zdroje. Autorka tiež píše, že Vladimir Soloviov „rozlišoval západného ‚Bohočloveka‘ zosobňujúceho individualizmus a narcizmus, a východného ‚Člo-

vekoboha⁴ ako stelesnenie univerzalizmu“ (27). Opak je pravdou: ideou západnej filozofie je Človekoba ako zosobnenie individualizmu a jednou zo základných ideí ruskej náboženskej filozofie, ktorej predstaviteľom je V. Soloviov, je idea Bohočloveka ako stelesnenia univerzalizmu. Takisto nie je presné tvrdenie, že Tolstoj „založil vlastné hnutie šíriace nábožensko-etické učenie tolstojovstvo“ (99). Tolstoj hnutie nezaložil, založili ho stúpenci jeho filozofie neodporovania zlu násilím.

2. Pomerne často sa v práci vyskytuje aj nepresné uvádzanie zdrojov: iný ako uvedený zdroj, napr. výrok B. Tomaševského (67) sa nenachádza v autorkou uvedenej publikácii A. V. Lavrova, ale v článku M. Gasparova „Belyj-stichoved i Belyj-stichotvorec“; nepresný názov alebo vydavateľské údaje (napr. Nabokov, 69; Florenskij, 75; Sugaj, 77) či strana, napr. citácie z monografie A. Etkinda sa uňho nenachádzajú na strane 213 (100) a 212 (102), ale na strane 400 a 399; citát z Jakobsonovej *Lingvistickej poetiky* (73) sa nenachádza na strane 575, ale na strane 358 (autorka tu nevedno prečo použila anglický originál štúdie namiesto existujúceho slovenského prekladu); citát V. Šklovského nepochádza z článku „Umenie ako postup“, ale z článku „Ako súvisia postupy stavby sujetu so všeobecnými štylistickými postupmi“ a pod. V tejto súvislosti autorka, zrejme z nepozornosti, niekedy chápe citované výroky inak než v zdrojovom texte, napr. z toho, čo V. Šklovskij nazýva všeobecným pravidlom („obščeje pravilo“), sa stalo „známe pravidlo V. Šklovského“ (94), alebo ich pripisuje iným autorom, napr. výrok o Belom (81) nepatrí B. Pasternakovi, ale autorovi zdrojovej štúdie V. V. Ivanovovi; Levého výrok o českom jambe (89) zasa patrí K. Čapkovi, ktorého Levý iba cituje, a pod.

3. Pomerne časté sú aj nepresnosti v prekladoch termínov a citátov, napr. „diferenčné príznaky“ (73; diferenciaľnye priznaki) fonémy namiesto dištinktivne príznaky; „stĺpce“ (73; kolony) namiesto kólony; „tri pravouhlé rozmery“ (71; tri ortogonalnych

izmerenija) namiesto tri navzájom kolmé rozmery, „v prieseku so zmyslom“ (72; v persečenii so smyslom) namiesto v prieniku so zmyslom a pod.

4. Vo viacerých prípadoch autorka svoje bádania stavia na predpokladoch a domnienkach, niekedy vyplývajúcich z nepozorného čítania, z ktorých potom môžu vyjsť nesprávne závery. V kapitole „Putovanie autorovej mysle“, venovanej Belého memoárovej spisbe, autorka opisuje Belého spomienky „o jeho európskych cestách“ (130) v knihe *Začiatok storočia* (Načalo veka) ako „sled snových, priam halucinačných zážitkov“ (130) a poukazuje na jeho nespoľahlivosť ako rozprávača, medzerovitost jeho pamäti a „osobitú snivosť, príznačnú pre spisovateľovo vnímanie sveta“ (134). Dokazuje ju napr. Belého spomienkou na obrovský obchodný dom v centre Bruselu, ktorý Belyj nazval bruselským Wertheimom a v ktorého kaviarni spolu s manželkou trávili čas, podľa autorky, aj so spisovateľom a socialistom Julesom Destréom a jeho manželkou. Autorka konštatuje, že sa Belyj určite mylí, lebo obchodný dom Wertheim v Bruseli nikdy nebol a navyše Destrée by sa s priateľmi z cudziny nestretal nikde inde než v kaviarni, ktorá sa nachádzala v dnes už neexistujúcom Ludovom dome, sídle belgických socialistov (jeho fotografia sa nachádza aj v obrazovej prílohe knihy). Okrem toho podľa autorky „ťažko uveriť, že by spisovateľ v stave hľadania novej duchovnosti, nových ideálov pre ľudstvo [...] navštevoval ‚palác‘ obchodu, miesto jednoznačne spojené so svetom hmoty“ (136). Belyj však píše o dlhých, päťhodinových posedeniach pri čaji (piatičasovej čaj – v knihe „čaj o piatej“, 134) v kaviarni obchodného domu, počas ktorých sa k nim „veľmi často [...] pridala aj Destrée“ („prisojediňalas k nam i Destre očeen často“), t. j. manželka J. Destréeho. V skutočnosti teda Belyj „palác“ obchodu, ktorý podľa autorky „nikdy neexistoval“ (136), predsa len navštevoval – bol to obchodný dom L’Innovation (zhorel v roku 1967). Na rozdiel od Ludového domu L’Innovation presne zodpovedá Belého opisu i jeho prirovnaniu k ber-

línskemu obchodnému domu Wertheim. Belyj v tomto prípade napokon nespoľahlivým rozprávačom nebol.

Na niektorých mylných východiskách stavia autorka aj hodnotenie prekladov básne „Kentavr“. Je prekvapivé, že hoci pre samotnú autorku ako prekladateľku Belého diel bola pri prekladaní jadrom práce „úzkostlivá snaha o vernosť autorovi i jeho dielu“ (177), pri hodnotení prekladov básne „Kentavr“ je najzhovievavejšia k J. Kvapilovi, a to napriek tomu, že na rozdiel od ostatných dvoch prekladateľov nielen nezachoval metrum, ktoré si sám zvolil ako substitúciu metra v origináli, ale aj úplne zmenil Belého obraznosť: v origináli kentaurus pricvála do ruského borovicového lesa, v Kvapilovom preklade medzi cyprusy. Autorka to pomerne neštandardne nazýva osobitným naturalizačným prekladateľským osvojením (85), keďže „v slovenskom preklade ožíva iné domáce prostredie – južnej krajiny s cyprusmi“ (85), čo je dané zmeneným časopriestorom prijímajúceho prostredia „s novými geopolitickými súvislosťami a jasným vedomím svojej európskej príslušnosti“ (85). Na druhej strane prekladu J. Andričíka, ktorý je po všetkých stránkach

vernejší originálu, vyčíta významovú konkretizáciu v duchu „tradície slovenského realistického prebásňovania“ (87). Došlo k tomu zrejme preto, že svoju analýzu založila na ozvlášťujúco pôsobiacom použití „menej bežného slova ‚kentaurus‘“ (87; autorka používa bohemizmus „kentaur“) v jeho preklade, ktoré „môže evokovať aj predstavy spojené s astronómiou (súhvezdie Centaurus)“ (87); na rytmickej nepravidelnosti originálu (81), hoci v origináli je pravidelný amfibrach; na použití daktylskej stopy s predrážkou a ženského zakončenia v Andričíkovom a Kabíčkovom preklade (81, 89), hoci Andričík i Kabíček použili šesťstopový jamb a všetky zakončenia veršov sú, tak ako v origináli, mužské a pod.

Ako vidieť, publikácia E. Maliti Fraňovej *Andrej Belyj/Celistvosť (v) mnohosti* prináša nielen nový rozmer do slovenského literárneho i literárnovedného prostredia, ale aj napriek niektorým problematickým miestam (alebo vďaka nim) podnecuje aj na ďalšie štúdium a na ďalšiu diskusiu.

VALERIJ KUPKA – IVANA KUPKOVÁ
Prešovská univerzita v Prešove
Slovenská republika

ANDREA BOKNÍKOVÁ (ed.): *Poetika poézie a jej prekladu [Poetics of Poetry and Its Translation]*

Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2018. 458 s. ISBN 978-80-223-4638-2

Zborník *Poetika poézie a jej prekladu* vyšiel pri príležitosti životného jubilea slovenského básnika, literárneho vedca, prekladateľa a vysokoškolského pedagóga Jána Zambora ako výstup z rovnomennej medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorá sa uskutočnila 7. – 8. decembra 2017 na pôde Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. V rokoch 1997 – 2018 pôsobil profesor Ján Zambor ako samostatný vedecký pracovník v Ústave svetovej literatúry SAV.

Metafora „Rozbitá amfora, jestvujem opäť, / vami pospájaný“ (8), posledné dvojveršie citovanej autorskej Zamborovej básne v úvode, podľa zostavovateľky Andrey Bok-

níkovej „nabáda poprepájať si navzájom aj zmysel a vyznenie všetkých príspevkov, keďže ukazujú dosah jeho [Jána Zambora] pôsobenia a motivácií tým, čo urobil, vytvoril, povedal“ (16), s čím môžeme po dočítaní tejto rozsiahlej a obsahovo nasýtenej publikácie súhlasiť. Báseň „Chvála úsmevov či vašej prítomnosti“ (pôvodne vydaná v básnickej zbierke *Pod jedovatým stromom*, 1995), z ktorej citovaný úryvok pochádza, jednak odкрýva osobnosť básnika Jána Zambora, jednak nachádza v predkladanom zborníku nový rozmer – plní funkciu plnohodnotného úvodu, a teda naberá predznamenávajúci charakter.